

Η ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΙΣ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΚΟΥ ΠΑΙΧΝΙΔΙΟΥ

ΓΙΑ ΤΗ ΜΟΡΦΩΣΙ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

"Ότι το παιδί παίζοντας εκδηλώνεται, δημιουργεί, εξελίσσεται και μορφώνεται είναι γεγονός, για το όποιον πρό πολλού πιά δέν χωρεί κομμάδι αμφιβολία. Το παιχνίδι είναι ο κόσμος του!" Ένας κόσμος, όπου κυριαρχεί απόλυτα και όπου δίνεται ολόψυχα και χωρίς καμμίαν επιφύλαξη. Αυτή την αλήθεια, που πρό πολλού αναγνωρίστηκε, ή παιδαγωγική εΐχεν άρχισεί να εκμεταλλεύεται στη βωτική Εδωρήπη οάν το άποτελεσματικώτερο μέσον για τή μόρφωση και τή βαθμιαία πνευματική καλλιέργεια, που όσκαπα—και κάτι παραπάνω μάάλιστα—εωχάριστα θά ώδηγοοσε στην Εξέψωση του έπιπέδου του. "Έτσι γύρω στά 1920 έδημιουργήθηκαν και καθιερώθηκαν οι λεγόμενες σχολικές όπερες, που φυσικώτατα είχαν τραβήξει το ένδιαφέρον του, αλλά που δυστυχώς έσίγησαν έπειτα έπι δυό δεκαετίες περίπου, έφ' όσον δηλαδή ή άνθρωπότης είχε δώσει πρώτα για μία ώριμώμη χρονική περίοδο το λόγο στά φονικά όπλα και ύφιστατο έπειτα για μίαν άλλη, μεγαλυτέρας διαρκείας, τί ανώνεπιες αύτης τής παρακρούσεως. 'Από τινων όμοιωτών ανέλαβε να προπαγανδίση και πάλιν τήν ιδέα μιάς αναβιώσεως αυτού του είδους τής τέχνης ο Γιοσιφ Βίνγκενφελντ και τόσο έπέτυχε στην προσπάθειά του ούτ ή, ώστε κατά τό τελευταία έτη έγράφθηκαν και έποιχθήκαν πλήθος έργων αύτης τής κατηγορίας. Τό σύμπέρασμα μιάς προσεκτικής εξέτάσεως όλων τών ζητημάτων, που προκύπτουν από προσεκτική παρατήρησι τών έργων που έδημιουργήθηκαν έως τώρα έπάνω σέ τουτό το σχέδιο θεωρείται εξαιρετικά ένδιαφέρον. Και πρώτα πρώτα άντι τής μέχρι σήμερα όνομασίας του ως σχολικής όπερας προκρίθηκ έ ο χαρακτήρισμός του ως «μουσικό παιχνίδι». 'Υπάρχουν πολλοί λόγοι για αύτή την άλλαγή: 'Η έκτασις του έργου και έπομένως και ή διάρκεια τής έρμηνείας του είναι μικρή, για να μη άπαιτ ή πνευματική συγκέν-

τρωσι περισσότερες ώρας από αύτήν που τό παιδί είναι διατεθειμένο να δώση. 'Έρχεται έπειτα ή έκλογή του θέματος, τό καλλιτεχνικά μέσο που θά χρησιμοποιηθούν για τή απόδοσι του, ή παράστασις δλόκληρη με τά συναφή της (σκηνηκό διάκοσμο, σκηνοθεσία κ. τ.λ.) ή προσαρμογή του γενικά στον παιδικό κόσμο και πρό πάντων ο σκοπός να μην ύπάρχει τίποτα, που να θυμίζη σχολείο και διδασκαλία αλλά ν' άφήνη τήν έντόπισι άπλης άναψυχής. "Όλα λοιπόν αυτά δικαιολογούν άπόλυτα τήν προτίμησι για τή νέα όνομασία. "Έπειτα και τό κεντρικό σημείον από τό όποιον εκκινεί και περί τό όποιον ύφαινεται τό μουσικό αυτό είδος ως έπι τό πλείστον είναι παραμύθι ή μιά όποιαδήποτε ύπόθεσις κομμένη σέ παραπλήσια χνάρι, θέματα δηλαδή που δημιουργήθηκαν για τή διασκέδασι του παιδιού όσο και άν αυτά τό οδηγούν και ο' ένα ήθικό σύμπέρασμα.

Βέβαια μιά παραμυθένις ύπόθεσις μπορεί κανείς να τή χρησιμοποιήσῃ κατά χιλίους δυό διαφορετικούς μεταξύ τους τρόπους. 'Αλλά αυτό άκριβώς παρέχει και στό δημιουργό καλλιτέχνη τή δυνατότητα να γράψη για όλες τίς βαθμίδες τής παιδικής ηλικίας έχοντας ύπόψη του τίς πνευματικές ικανότητες και τίς απαιτήσεις τής κάθε μιάς από αυτές. Και για να νά πάρουμε ένα παράδειγμα: "Αν ο λιμπρεττίστας μείνη προσκολλημένος κυρίως στό εικονικό και θεαματικό και υποβήθησι π.χ. τό γλωσσικό σύστημα και τόν τρόπο έκφράσεως τών άδελφών Γκρίμ ή μουσική θά γραφ ή ανάλογα κατά τρόπο προσιτό στά παιδιά τών κατωτέρων τάξεων του δημοτικού. Και αυτό είναι τό ένα άκρον, τό πρώτο σκαλοπάτι. 'Ανάμεσα τώρα στη φόρμα αυτή και την άλλη που μεταχειρίσθηκαν στίς παραμυθένιες όπερες ο Χούμπερνικ («Χαίνι-δελ και Γκρέτλ») ο Μαλιπιέρο («'Η ώραία και τό τέρας») ο Κάρλ 'Ορφ («'Η γνωστική» με τίς βαθιές ιδέες και παρατηρήσεις) κ.δ., που

Τό παιδί στή σκηνή, στην όρχήστρα, στά παρασκήνια.

ρο («'Η ώραία και τό τέρας») ο Κάρλ 'Ορφ («'Η γνωστική» με τίς βαθιές ιδέες και παρατηρήσεις) κ.δ., που

είνε το άλλο σκρον, το κεφαλόσκαλο, ύπαρξουν άπειρο τρόποι πού μπορούν ν' άνεβαίνουν κατά βαθμίδα λιμπρεττίστας και μουσοούργου δίνοντας άπό κάθε μία τή σφραγίδα τής κάθε ηλικίας. Σέ καθέναν άπ' αυτούς άναγκία προϋπόθεση για τόν μουσοούργο είναι νά μείνει συνηπής στις άπαιτήσεις και στό δρόμο πού εδιάλεξε και τού χάραξε ό διασκευαστής τού πορομουθίου. Μιά διατίστωσις ώς τόσο πού ίσχυει για όλες τίσ ηλικίες είναι πώς ό δημιουργοί καλλιτέχναι θάπρεπε νά άποφεύγουν στά έργα αυτά ένα έβδος χαρακτηρισμών τών προσώπων τους, στηρηγμένον σέ όπτικές παρατηρήσεις, πού έως τώρα είχε έμπικρατήσει ή συνήθεια νά χρησιμοποιούν ώς γνωρίσματα κακού χαρακτήρος ή διαστραμμένης φώσεως, όπως π.χ. είναι τά κόκκινα μαλλιά, διάφορα σωματικά έλαττώματα κ.τ.λ. Πολλές φορές συμβαίνει νά πληγώνουν μ' αυτό άγιάτρευτα τήν εύαισθησία τού παιδιού ή για λογαριασμό τού ή για λογαριασμό άλλων άνθρώπων πού έμαθε νά σέβεται και ν' αγαπά. Άλλες φορές πάλι τού προδιαιθέτου άσχημο—κι' όχι σπανίως άδικα—για πρόσωπα πού άργότερα θά βρεθούν στό δρόμο του και πού μοιραίως θά κρίνει σύμφωνα πρós αυτή τήν άδικη παιδική δοξασία ή όποις θά ριζώθῃ μέσα του, όπως κθθετι πού τού έμπνείται σ' αυτή τήν τρυφερή ηλικία.

Μουσοούργος και διασκευαστής δεν πρέπει νά χάσουν άπό τó βλέμμα τους τήν έξέλιξη τής ψυχής τού παιδιού ούτε νά λησμονούν πώς στό έργο τους άπαιρητήτως πρέπει νά έπιδεικνώνουν διαδοχην διαφορετικών μεταξύ τους ψυχικών καταστάσεων γιατι έπάνω σ' αυτή θά στηρηχθῃ ή πνευματική ίσορροπία τού άνηλικού άκροστού. Για τόν συνθέτη ύπάρχουν και πρόσθετες ύποχρεώσεις: Είναι άπαιρητό νά λαβαίνει όπ' άπην τού έρμουσική κατάρτησις κάθε ηλικίας άπό τήν όποιαν θά έξερτηθῃ ή ίκανότησ τού παιδιού νά παρακολουθήσῃ ό μουσικό μέρος έτσι π.χ. είναι εδόν τόν νά τρεσφέρῃ σ' ένα συνειδημένο έγχοι ή 7-9 έίνων τήν καθαστό είτε τρίτην διαφωνίαν άφοδ' ό τός δεν έχει άκόμη άποκτήσῃ τήν συνήθειαν τής πολυφωνίας και έπομένως δεν άντισφκρίνεται σέ μία κλίμα νή έσωτερική τού άνάγκη; δηλ.άβῃ δέν τήν αιοθάνεται. Γενικά θά έπρεπε νά ύποδεικνύουν οι δημιουργοί τού έργου για ποιά ηλικία προορίζεται. Θά ήταν ύπο μία εύκόλιη για τούς άργυρωτάς τού θεαματος άκόμη και άν υδοί ήσαν διάδοκλοι, πούδ περισσότερο όμως άν ήσαν οι γονείς ή οι μεγαλύτεροι άδελφοί τών παιδιών γιατι δέν είναι δυνατό νά νά διαθέτουν για τήν έλεγχό τού έργου τήν άπ ιοποιημένη πείρα.

Όπως τό δημοτικό τραγούδι, όπως γενικά ή τέχνη για μεγάλους, πρέ ει νά δείπει ή άπο μία έσωτερική έξέλιξη κα' ερ μουσική παιγνίδι, χη τήν ίδιή άνάγκη, περισσότερο αίσθητη μολιος, έ ειδη όριβός άπειυόωνει σέ παιδια. Άς μιά λρημονάμε πώς ένα μουσικό παιχνίδι πρν άπ' όλα είναι έργο κ λλειεχνικό σέ μύρο μόνον σήματα. Υπάρχει δηλαδή αι γι' αυτό μία φορμα. Σ' άλλα συνδέονται τά διάφορα μέρη μεταξύ τους μ' ένα δημοτικό τραγούδι, πού περνάει μέσα τους σάν ένν ή έβδος ακάντους φημισος' σ' άλλα κυριαρχεί ό τδποπος τής παραλλαγής, και άλλα έχουν τή φορμα τού ρόντο, πού όλα τους θεωροούνται μορφές, οι όποιες έπλησούν άπό τό δημοτικό τρ γούδι. Έίσιοσις ίδιαίτερη προίμιας δείχνεται σε, κατό διάφορα ήν σήματα, έπικυαλωμής νενεμης στροφής με τις όποιες γίνεται και παλι δυνατό τό σύνδισμος τών δ.φορών έκδώνων. Όλα τά προαναφερθέντα καλλιεχνικά μέσα είναι προσιτά

στην άντίληψη τού παιδιού γιατι περιέχονται στόν κόσμο του, Σ' ένα πλήθος συνειθημομένων καθημερινών του παιχνιδιών βρίσκουμε τό συνδυατικό τραγούδι ή τουλάχιστον τόν συνδυατικό στίχο, τή συνδυατική φράσι, πού κατά κανόνα λέγεται ή άπυγγέλλεται ρυθμικά κ' έχει έπομένως ένα άπό τά βασικά στοιχεία τής μουσικής.

Άπό άπόψεως έρμηγείας τό μουσικό παιγνίδι έπιδέχεται διάφορους τρόπους έμφανίσσεως. Για τήν καλύτερη τάξη τού δημοτικού άποδείχτηκε πώς ό περιορισμός σκηνικών και κοστούμιών και ατάύ άκόμη ή παντελής έλλειψις δεν βλάπτει πολύ και δέν μειώνει έπικίνδυνα τήν έντύπωσι. Για τά μεγάλα παιδιό τό πράγματα άλλαζουσι. Έδω τό μουσικό παιχνίδι πορουσιάζεται σάν ένα μέσον συμπληρωματικό για τή μόρφωσι και σάν μία εύκαρία συνηγορίασας μοθητών και παιδαγωγών. Άπό τίσ συνιθεσιτες συζητήσεις κατό τήν συνηγορίασας αούην είναι ή περι έκαστοιών τεχνών. Θίγονται όμως και θέματα ιστορικά και προκύπτουν ζητήματα ύφους, έκφράσεως, άλλα και γλωσσικά και μουσικά, πού ίσως χωρίς αούτην κανένα άπό τά δύο μέρη—ούτε εκπαιδευόμενος ούτε εκπαιδευτικός—δέν θά έγχαν τήν εύκαρίασιν νά θέσουν. Παράλληλα τό παιδι άναπτύσσει τήν κριασ του και τήν καλοισθησια του έπάνω στη δημιουργική έργασια πού τού προσφέρεται. Γιατι κατ' άρχήν οι μικροί παίζουσι μόνον μεταξύ τους και μόνον για τόν αυτο τους, για νά κατανοήσουν και νά έρμηγνεύσουν τό δικό τους ίδιαίτερο κόσμο αληθινα και έρμηγνεύουν τήν πρσμηκρότερη νοεια. Κάποτε όμως έγγύρουν τός αξίωσις τους γονείς και συγγενείς για δική τους εύχαρίστησι, για νά διασκηδύσουν με τις πρόσθετες τών παιδιών τους ή και από κάποια έπιθυμία ίκανοποιήσεως τής φιλοτιμίας τους, πού μ' εύχαρίστησι θά άνεκαλυπτε ίδιοψιείες στό παιδι και με χερθ θά τό άπευόμαζε άνετα κινουμένο στό σανιάτι τής σκηνής. Άπο τό σημείο αυτό άρχίζουσι ό κίνδυνος. Γιατι έχουμε τήν πολυτέλεια τής έμφανίσεως (πρυγκηπέσιες και βασιλόκουλα πλούσια ντυμένο, νεράιδες με αθήριες φορεσιές, κομηά φουτοσανόνια για τά κοριτσάκια τού μαλαίτου κ.τ.λ.). Έτσι τό παιδικό θεατρικά, τό γεμάτο αθορμητισμό, πορουσιάζεται σάν κακότεχνο θέατρο μεγάλων, γιατι είναι έπόμενο δλος αυτός ό πλοιστος νά βρισκεται σέ κάποια διαφωνία με τόν έσωτερικό κόσμο τών μικρών και ότι δέν είναι φυσικό και γνήσιο, μοιραία φυγέσι άπό τό βασίλειο τής Τέχνης. Γι' αυτό οι γονείς θάπρεπε νά μείνουν άμέτοχοι έντελώς στην παιδική βρδοι και ν' άρκεσθούν νά παρακολουθήσουν ένα όφελής έλεόυθρο και πρφ πάντων άνυπόκριτο παιγνίδι τών παιδιών τος, πού θά τά καμωράσουν έτσι στόν γνήσιο ένθουσιισμό τους, και σση χωρ' τής άνόθευτης δημιουργικότητος τους. Νά παρητηθούν άπο τήν ίδέα νά παρακολουθήσουν θεατρο, θεατρο διπλό μάλιστα, όφοι και ή έρμηγνεία τους μέσα στόν ξένο κόσμο πού θά υχηματιοθῃ γύρω τους δέν θά είναι όπως τήν αιοθάνονται ή άλλ' όπως φαντάζονται πώς θά πρέπει νά είναι για νά συμφωνήν τό άγνωστό τους περιβάλλον. Ένα παιδι έχει άκόμη τή δύναμη τής φαντασις πού χρειάζεται για νά πιστέψη τήν όρα πού παίζει, τός ένα σκαμνάκι είναι δλογο για ίππελοια, πός ένα κομμάτι έζλο είναι μία κοκλίκα, και δύο κορκέλις ή μία δ.πλασι στην άλλη κάνουν ένα κρεβάτι. Φτάνει γι' αυτό νά έρεθισθῃ κάτω ή φαντασία του άπό κάποιο τού παιγνίδι. Και άκριβώς σ' αυτό έγκεται ή άνυκολόγησι όξία τού μουσικού παιχνιδιού.

Δέν χρειάζεται στο μουσικό παιχνίδι ή καθοδήγηση των γονέων και ή διδασκαλία τους. Άρκει μία περιωρισμένη, κατά τά φινόμενα χωρίς αξιώσεις και ταπεινή υπόδειξις ένας μεγαλύτερου πρην από τό παιχιδι, πού μπουρν ύστερα τά παρακολουθήσουν οι γονεϊς με σεβασμό στην ελκίρνεια και στη γνησιότητα τής αποδόσεως ενός κόμου ώραιότερου από τόν δικό τους, από τόν όποιον έπέρασαν βέβαια και αύτοί κάποτε, αλλά τάρα βρισκίται ευτυχώς μακριά τους. Ή άμοιβή τους, άνυπολόγητη στην όξία τής, θά είνε τό πλησιασμά τους σ' αύτήν και τό καθήκισμα του παληού τους έγω μέσα στην στυλπνότητα τής ψυχής των παιδιών τους.

Άν και τά έργα πού τά παιδιά θά παρουσιάσουν είνε γιά μία ώρισμένη παιδική ήλικία τό καθένα, δέν άποκλείεται νά παίξουν ένα ρόλον μεγάλου, μεγαλύτερου μαθητά ή και άάλως ένήλικες. Τήν όρχήστρα θά άποτελέσουν φίλοι τής σχολής ή και μικροί άσχολούμενοι με τή μουσική, άν ύπάρχουν. Γενικώς οι γράφοντες τή μουσική γιά παρόμοια έργα άφίνουν πολλές έλευθερίες, γι' αύτό και τό μουσικό συγκρότημα δέν είνε δύσκολο νά σχηματισθί. Ένα πιάνο μερικά έγχορδα, πού τά μέρη τους μπουρν νά έκτελεσοθν και από πνευστά ή ένα σύνολο μικτό από πνευστά και έγχορδα. Οι συνθέται δέν είνε δύσκολοι στό ζήτημα αύτό. Ένδιαφέροντι νά γίνη μουσική κυρίως και άδιαφάρων γιά τό τι θά γίνη. Ή έλευθερία αύτή δημιουργεί κάποιον εθώνη γιά τούς έκτελεστάς και τούς όδηγούς τους και είνε φυσικό νά καταβάλλουν όλοι τις σοβαρώτερες προσπάθειες γιά νά μην άπομακρυνθοθν πολύ από τήν όρχική υπόδειξι του μουσουργου. Είνε και αύτό ένα από τά πλεονεκτήματα του παιχιδιου, όπου ένώ είνε δυνατόν εύκολώτερα νά αντιμετωπισθοθν οι άπαιτήσεις του καλλιτέχνη, ό όποιός είνε τόσο γεννιοδωρος στις παραχωρήσεις του, ή ίσως άκριβώς γι' αύτό, κεντά τή φιλοτιμία των έκτελεστών και τούς αναγκάζει νά φανοθν κι' αύτοί έξ ίσου γενναϊόβωροι στις προσπάθειές τους.

Στήν προετοιμασία του έργου και τις δοκιμές του θά έπρεπε ό διδάσκαλος με τούς μικρούς του ήθοποιούς νά τό μελετήση πρώτα κατά μέρη χωριστά. Έ' όρχισή τότε, όπως είνε φυσικό με εκείνα πού είνε εύκολώτερα στην άντίληψη του μαθητού και πού άπαιτοθν λιγώτερο κόπο και προσπάθεια γιά τήν έκτέλεσι, όπως π. χ. είνε τά παιδικά ή τά δημοτικά τραγούδια και έν συνεχίει θά στροφή πρós τούς ρόλους πού έχουν στην μουσική τους συγγένεια πρós τό είδη αύτά. Έτσι θά προχωρήσει εύκολώτερα γι' αύτόν τόν ίδιον και ασφαλώς θ' άποφύγη κάποιες στιγμές άποβαρρύνσεως γιά τούς μαθητάς του. Καλό είνε νά όρχισή από τήν πρώτη στιγμή ταυτόχρονα με τή μουσική και τήν καθοδήγηση γιά τήν κίνηση. Αυτό θά συντελέση νά άποκτήση φυσικότητα ή μιμητική τέχνη του παιδιου και άκόμη νά προσορμοσθί, νά έναρμονισθί με τόν ίδιαιτερο χαραχτήρα του καθενός. Όλοι όσοι λαβαίνουν μέρος έχουν και κάποια στιγμή πού εμφανίζονται ως σολιστες, έτσι πού νά λείψη ό κίνδυνος τής διαπαιδαγωγώσεως άστέρων, πού νά θεωροθν τόν έαυτό τους ένα ή και περισσότερα σκαλοπάτια ψηλότερα από τούς συντρόφους τους. Βέβαια ύπάρχουν και στα μουσικά παιχιδια οι λεγόμενες όριες μπροβούρας. Μιά φωνή, από τή φύσι καλύτερα δημιουργημένη, είνε δύσκολο νά μη θελήση νά τήν εκμεταλλευθί ή συνθέτης. Τότε όμως θά χρειασθί νά ύπάρξουν και ρόλοι σπληνιμένοι λιγώτερο στην

μουσική και περισσότερο ίσως στην όρση γιά τούς άλλους, γιά νά τηρηθί κάποια σχετική ίσορροπία άνάμεσα σ' όλους τούς έκτελεστάς, από τούς όποιους κανείς δέν πρέπει νά άποχωρή με τό συναισθημα τής μειονεκτικότητας. Γενικά όδηγός γιά τή σύνθεσι του μουσικου παιχιδιου πρέπει νά μένη πάντα ή άγάπη στό παιδί, ή έπιθυμία νά τό άναπτώξωμε πρós κάθε κατεύθυνσι, ό πόθος νά συμβάλωμε στην χαρά του, δίνοντας μια ώθησι στην δημιουργικότητα του και προετοιμάζοντάς του με ίκανοποίησι άπ' αύτή. Και γιά ένα τέτοιο σκοπό κάθε κόπος επιβάλλεται νά μας φανή έλάχιστος, κάθε προσπάθεια μηδαμινή, κάθε άγωνας άσημαντος.